

3. Корнєєв В.В. *Фінансові посередники як інститути розвитку: Монографія.* – К.: Основа, 2007. – 192 с.

4. Черкасова С.В. *Ринок фінансових послуг. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти.* - Львів: «Магнолія 2006»; 2007 р. - 496 с.

УДК 658.014.1: 336.71

Я.С. Головіна

Одеський державний економічний університет

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ

© Я.С.Головіна, 2009

Висвітлено проблеми державного регулювання як зовнішнього механізму корпоративного управління в банках України. Визначено пріоритетні напрямки вдосконалення державного управління у вирішенні кризових наслідків та в пріслякризовій перспективі з метою підвищення ефективності корпоративного управління.

Освещены проблемы государственного регулирования как внешнего механизма корпоративного управления в банках Украины. Определены приоритетные направления совершенствования государственного регулирования в решении кризисных последствий и в послекризисной перспективе с целью повышения эффективности корпоративного управления.

The theses light up problems of the state regulation as an external mechanism of the corporate governance in Ukrainian banks. The author develops directions for enhancing the state regulation for overcoming the crisis and improving the corporate governance in post crisis prospect.

Залежність вітчизняних банків від світового фінансового ринку та її кризові наслідки для національної економіки актуалізують роль державного регулювання банківської діяльності. Збитки банківської системи за січень-серпень 2009 року склали 20,5 млрд. грн. [1]. Станом на 22 вересня 2009 року НБУ введено тимчасову адміністрацію у 14 комерційних банках, у 2 банках призначено кураторів, з початку 2009 року у 4 банках ініційовано процедуру ліквідації [2]. Кількість проблемних банків доводить недосконалість діючої системи корпоративного управління. В першу чергу, це формальне відношення та відсутність контролю спостережних рад за процедурами ризик-менеджменту. Тому, одним із головних завдань держави у вирішенні даної проблеми стає впровадження дієздатних механізмів впливу на внутрішні процедури корпоративного управління в банках.

Практика корпоративного управління в українських банках формується під впливом ряду суперечливих факторів. Серед внутрішніх факторів, перш за все, треба вказати про особливості становлення приватних банків з акціонерною формою власності на початку 1990-х років в умовах ліберальної державної політики щодо формування банківської системи. З того часу характерними рисами корпоративного управління в банках є висока концентрація власності та контролю у мажоритарних акціонерів, практика обслуговування інтересів власників та належних їм фінансово-промислових груп, непрозорість корпоративної структури та ін. З іншого боку, найбільші стимули щодо розвитку належного корпоративного управління справляють зовнішні фактори світових глобалізаційних процесів: прихід зарубіжних інвесторів на вітчизняний ринок, посилення конкуренції та залежність українських банків від залучень на міжнародних ринках капіталу. Під впливом зовнішніх факторів зростає роль публічних банків та їх присутності на фондовому ринку. Сучасні кризові наслідки висувають нові акценти щодо зміни політики формального підходу до процедур ризик-менеджменту в банках. Державна політика в сфері регулювання корпоративного управління повинна враховувати дію як внутрішніх факторів, які формують специфіку національного середовища, так і зовнішніх факторів, що об'єктивно стимулюють найбільш ефективні механізми управління.

На думку зарубіжних та вітчизняних фахівців, глобалізація фінансових ринків поглиблює конвергенцію систем корпоративного управління [3]. Характерними тенденціями даного процесу є зближення правових норм та прийняття уніфікованих стандартів, особливо в країнах Європейського Союзу.

Прикладами тому є міжнародні принципи корпоративного управління ОЕСР, принципи корпоративного управління банківських установ Базельського комітету з банківського нагляду, “Угода про міжнародне наближення визначення капіталу та стандартів капіталу”, відома як „Базель II”, а також значна кількість національних кодексів, що з’явилися наприкінці 1990-х та на початку 2000-х років. Безумовно, значимість реформ корпоративного управління в міжнародному масштабі актуалізують роль державних органів щодо запровадження аналогічних заходів на національному рівні. Більш того, в зв’язку зі стратегічними планами держави щодо вступу до Європейського Союзу, потребують невідкладного рішення проблеми адаптації національного законодавства до європейських правових норм.

На сьогодні можна стверджувати, що державою зроблено суттєві кроки до формування національної правової бази у відповідності до міжнародних стандартів. Важливою подією стали „Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України”, прийняті Постановою Правління НБУ від 28.03.2007 р. № 98 [4]. Щодо стандартів Базеля II, НБУ заявлено про поетапний перехід до нагляду на основі оцінки ризиків, починаючи з третього компоненту „Ринкова дисципліна” [5]. За результатами оцінок місії МВФ та Світового банку, проведених у 2002 та 2007 роках в рамках Програми оцінки фінансового сектору України (FSAP), відзначено значну позитивну роботу НБУ в напрямі впровадження стандартів Базельського комітету та кращої світової практики в наглядову діяльність [6, с. 28-29]. Однак, зважаючи на добровільний характер прийнятих рекомендацій постає питання ступені дотримання їх банками. За даними проведеного МФК „Дослідження змін у корпоративному управлінні банківського сектора України”, тільки 25% учасників опитування підтвердили, що покращують корпоративне управління з огляду на впровадження урядових документів. З іншої сторони, саме Методичні рекомендації НБУ (92%) та Принципи корпоративного управління ДКЦПРФ (40%) є головними джерелами інформації про корпоративне управління в Україні [7, с.16-17].

Для поліпшення дієздатності національних стандартів необхідно підтримувати виконання банками вимог щодо розкриття інформації на законодавчо-нормативному рівні. В цьому напрямку ефективним кроком стало прийняття ДКЦПРФ „Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів” від 19.12.2006 р. № 1591 [8]. Треба визначити той факт, що банківські установи у порівнянні з іншими емітентами цінних паперів, дотримуються більш жорстких нормативних вимог НБУ щодо опублікування фінансової звітності. Однак, вирішення проблеми інформаційної непрозорості потребує додаткових заходів, в тому числі спільної роботи державних органів та фондових бірж. Так, наприклад, Правила ПФТС не містять жорстких вимог, а в лояльній для емітентів формі рекомендують дотримуватися Принципів корпоративного управління ДКЦПРФ [9, с.19]. На думку автору, для вітчизняних емітентів необхідно впровадження світової практики „відповідай або пояснюй” [10] як додаткового стимулу щодо відкритості корпоративного управління.

Значним кроком щодо вдосконалення корпоративного законодавства стало введення в дію Закону України „Про акціонерні товариства” від 17.09.2008 р. № 514-VI [11]. Про необхідність прийняття даного закону заявляли тривалий час як вітчизняні фахівці, так і експерти міжнародних організацій, що співпрацюють з Україною. На сьогодні це головний законодавчий акт, основна роль якого полягає в усуненні правових прогалин щодо урегулювання питань захисту прав міноритарних та мажоритарних акціонерів, структури та компетенцій органів управління, методів захисту проти рейдерства та багатьох інших питань.

З огляду на проблеми регулювання діяльності банків, зупинимося на одному із ключових нововведень закону: вимог щодо публічних та приватних товариств. Станом на 1 вересня 2009 року ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій мали 184 банки, зокрема: 110 банків - ВАТ, 14 банків - ЗАТ, 37 банків - публічні, 1 банк – приватний. ТОВ залишилися 22 українських банки [12]. Статус публічного товариства вимагає від банків проходження процедури лістингу однієї із вітчизняних фондових бірж. В біржовий реєстр ПФТС входять лише 6 банків: АКБ „Укрсоцбанк” та „Райффайзен Банк Аваль” входять до біржового реєстру 1 рівня, 4 банки – до реєстру 2 рівня. Допущені до торгів ще 28 банків [13]. За підсумками 2008 року „Райффайзен Банк Аваль” входить до п’яти найбільших за ринковою капіталізацією емітентів ПФТС (5,69 млрд.грн.), банки АБ „Укргазбанк” та АКБ „Укрсоцбанк” є лідерами з розміщення облігацій [14]. Присутність публічних банків на фондових біржах означає не тільки формальну відповідність національним стандартам корпоративного управління, але й необхідність реальної роботи з інвесторами щодо підтримки ринкових котирувань розміщених акцій та облігацій. Фінансовий стан

публічних банків в більшій мірі залежить від показників їх оцінки фондовим ринком, а також коливань світової фінансової кон'юнктури. Тому такі банки потребують додаткового моніторингу та контролю зі сторони НБУ. В даному аспекті необхідно відмітити важливість поточного аналізу впливу діяльності публічних банків на фондовому ринку на стан національної банківської системи.

В кризовий період першочергової уваги потребують вирішення проблеми якості систем ризик-менеджменту та внутрішнього контролю в банках. Сьогодні дії НБУ зосереджені, головним чином, на оперативних заходах щодо стабілізації фінансового стану банків. Але в післякризовій перспективі залишаються актуальними питання переходу банківського нагляду на стандарти Базеля II. Розгорнута діяльність НБУ щодо стимулювання додаткової капіталізації та дотриманням економічних нормативів, зміни в порядок розрахунку нормативів регулятивного капіталу, введення тимчасової адміністрації та кураторів в проблемні банки справляють позитивний вплив на стан банківської системи. Хоча на 1 січня 2009 року середній по системі показник адекватності регулятивного капіталу Н2 залишається в межах встановленого нормативом значення 14,01% [15, с.59], обсяг банківського капіталу повинен бути збільшений з огляду на зростання майбутніх фінансових та банківських ризиків.

З метою переходу до вимог Базеля II щодо оцінки та управління ризиками НБУ продовжує роботу з удосконалення нормативно-правової бази. Зокрема, в 2007 році внесено зміни до системи оцінки позичальників в частині формування резервів під кредитні ризики, затверджено нове „Положення про порядок формування резерву під операції банків України з цінними паперами” від 02.02.2007 р. № 31 [6, с. 30 - 32]. Але слід відмітити негативну оцінку Єврокомісії щодо недостатньої уваги українських банків до управління ризиками в рамках проекту з реформування банківського сектору України у грудні 2006 року [16, с.21]. Зважаючи на сучасний стан банків та стратегічні плани держави щодо вступу до Європейського союзу, державним органам доцільно враховувати ініціативи Базельського комітету щодо антикризових та довгострокових заходів вдосконалення банківського нагляду та регулювання.

Таким чином, роль державного регулювання в післякризовий період полягає у посиленні законотворчих, регуляторних та контрольних функцій за наступними пріоритетними напрямками:

- прискорення адаптації національної правової системи до європейських правових норм та стандартів корпоративного управління в банках з урахуванням специфіки національного середовища;
- продовження ринкових реформ щодо розвитку фондового ринку та підвищення інвестиційної привабливості країни задля стимулювання впливу зовнішніх факторів на розвиток корпоративного управління в банках;
- удосконалення правових та регуляторних механізмів щодо реалізації норм Закону України „Про акціонерні товариства” в діяльності банків;
- розробка комплексу заходів щодо моніторингу та контролю за діяльністю публічних банків на фондовому ринку;
- удосконалення нормативно-правової бази щодо оцінки та управління банківськими ризиками у відповідності до „Базелю II”;
- підвищення рівня розкриття інформації банками через введення законодавчо-нормативних вимог, а також співпрацю з фондовими біржами.

Література

1. Убытки украинских банков составили 20,5 млрд грн [Електронний ресурс] // *Коммерсантъ - Украина*. – 2009. – 15 вересня. – Режим доступу: <http://www.kommersant.ua/index-news.html?ext=news&id=144863&newsrubric=14&page=1>.
2. Список банков, в которых введена временная администрация и кураторы НБУ [Електронний ресурс] // Портал фінансової інформації “Фінцентр”. – 2009. – 22 вересня. – Режим доступу: <http://fincentre.ua/news/details.php?view=1079>.
3. Баюра Д.О. Конвергенція систем корпоративного управління в умовах глобалізації / Д.О.Баюра // *Фінанси України*. – 2008. - № 2. – с. 26-35.
4. „Про схвалення Методичних рекомендацій щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України” [Електронний ресурс] // (Методичні рекомендації) Постанова Правління НБУ № 98 від 28.03.2007 року. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/korp_uprav/METHOD40.pdf.

5. “Щодо розгляду проекту постанови Правління НБУ” [Електронний ресурс] // Лист Національного банку України № 42-412/4010-13749 від 30.12.2004 року. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

6. Річний звіт про діяльність банківського нагляду України у 2007 році. Інформаційні матеріали [Електронний ресурс]. – К.: Національний банк України, 2008. – 52 с. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Publication/Of_vydan/Annual%20Reports%20Bank%20Supervision/Zvit_bank_nagladu_2007.pdf.

7. Дослідження змін у корпоративному управлінні банківського сектора України [Електронний ресурс]. – К.: Міжнародна фінансова корпорація, 2007. – 54 с. – Режим доступу: [http://www.ifc.org/ifcext/eca.nsf/AttachmentsByTitle/BankingCG_+Survey2007.pdf/\\$FILE/BankingCG_+Survey2007.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/eca.nsf/AttachmentsByTitle/BankingCG_+Survey2007.pdf/$FILE/BankingCG_+Survey2007.pdf).

8. „Про затвердження Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів” [Електронний ресурс] // (Положення) Рішення ДКЦПФР № 1591 від 19.12.2006 року. – Режим доступу: <http://www.ssmc.gov.ua/RNA.aspx>.

9. Правила відкритого акціонерного товариства «Фондова біржа ПФТС» [Електронний ресурс] / ВАТ «Фондова біржа ПФТС». – 2009. – 78 с. – Режим доступу: http://www.pfts.com/uk/documents/?get_file=418.

10. Кумз П. Почему работают кодексы корпоративного управления [Електронний ресурс] / Пол Кумз, Саймон Вонг // Вестник McKinsey. – 2004. - № 2. - Режим доступу: http://www.mckinsey.com/russianquarterly/articles/issue07/07_0204.aspx?tid=21.

11. Закон України „Про акціонерні товариства” 2009 від 17 вересня 2008 року № 514-VI: за станом на 17 вересня 2008 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

12. За два тижні в Україні не має бути банків у формі ЗАТ і ТОВ [Електронний ресурс] // Сайт NEWSru.ua. – 2009. – 21 вересня. – Режим доступу: <http://www.newsru.ua/finance/21sep2009/tov.html>.

13. Біржовий список ПФТС [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВАТ «Фондова біржа ПФТС». – 2009. – 22 вересня. – Режим доступу: <http://www.pfts.com/uk/list-pfts/?class=nothing&listing=1230&indID=9&x=19&y=8>.

14. Фондовий ринок України в 2008 році [Електронний ресурс] / ВАТ «Фондова біржа ПФТС». – Режим доступу: http://www.pfts.com/files/file/files/year_reports/2008_ukr.pdf.

15. Національний банк України. Річний звіт [Електронний ресурс]. – 2008. – 208 с. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Publication/of_vydan/Annual%20Reports/A_report_2008.pdf.

16. Тичина В. Проблеми та практика управління банківськими ризиками у світлі Базеля II / Валерій Тичина, Оксана Задніпровська // Вісник НБУ. – 2008. – № 1. – С. 20 – 25.

УДК 336.76

Т.А. Гордієнко, П.А. Гориславець
Національний університет «Львівська політехніка»

ДІЯЛЬНІСТЬ КРЕДИТНИХ СПІЛОК В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

© Т.А. Гордієнко, П.А. Гориславець, 2009

Розглядаються питання впливу світової фінансової кризи на діяльність кредитних спілок. Окреслено основні сучасні проблеми в діяльності кредитних спілок в Україні та надано певні рекомендації щодо вдосконалення їх діяльності.

The problems of the global financial crisis on the activities of credit unions. Outlined the main current problems in credit unions in Ukraine and provided some recommendations to improve their activities.

За рік від початку світової фінансової кризи фінансово-кредитні установи України зазнали змін, нажаль кредитні спілки не стали винятком. На кінець другого кварталу 2009 року в Україні функціонує 821 кредитних спілок (надалі КС), які об'єднують 2151,6 тис. членів.